

Forró napok ötvenhatban, Cegléden

Az október 23-át követő napokban elárasztotta a ceglédi nép az utcákat. Alkalmi szónokok szóltak a Szabadság téren a hirtelen összeverődött tömeghez, hirdették a szabadságot, az egyenlőséget és a testvériséget. Demokráciát követeltek, ami eltörli az emberek osztályokba való sorolását. Követelték, hogy a tanács mondjon le, helyette szabadon válasszon a nép egy bizottmányt.

Megindult a Rákóczi úton hat ember, az úttesten vonultak, kiáltoztak. Azonnal hozzájuk csapódott tíz-húsz másik, énekeltek és körbejárták a Szabadság teret. Mozgásukat senki sem szabályozta és senki sem gátolta. A rendőrség sem. A népfelkelésre a rendőrök otthagyták a kapitányságot. Kíváncsi csoportok nyomultak be a föl hagyott épületbe, sorra járták a szobákat, és kihúzogatták a fiókokat. Iklódi nevezetű járási párttitkár eltávozott a városból, egy felkelőbrigád kihurcolta éléskamrájából a felhalmozott konzerveket és szalámikat, cukrot és rizskását, kiállították egy kirakatban.

A városi pártapparátus a helyén maradt, a végrehajtó bizottság egész nap bent tartózkodott a Gubody utcai székházban. Passzívan szemlélték az eseményeket, nem avatkoztak semmibe. Azt még megtették, hogy az iskolában működő kommunista igazgatókat felhívják: küldjék haza a gyerekeket, nehogy iskolába jövet-menet valami baj érje őket. Így történt, hogy mikor a szokott kezdési időben megjelentem az iskolában, ott növendék már nem volt, a kartársak a tanári szobában ültek, hallgatták a rádiót. Engem azokban a napokban a rádiónál jobban érdekelt az, ami a ceglédi utcán történik.

Átvágok az Eötvös téren, s ahogy a Plébánia utcán haladok lefelé, nagy tömeg döngette a járásbírókapuját. Ordítottak, hogy engedjék szabadon a rabokat. Odafurakodtam a kapuhoz: Emberek, köztörvényes rabok vannak itt, rablók, garázdák, hadd maradjanak ezek bent! Rámrontott három markos huszonéves, megmarkolták a kabátomat, a gombok leszakadtak róla, elrántották a kaputól. Az ijedt fegyőrök sorra kiengedték a cellák lakóit. Akkor nem gondoltam, hogy nemsokára a helyükre kerülök.

A felvonulásokon egyre többen meneteltek, újabb csoportok járták az utcákat. Hazarohantam a fényképezőgémemért. Az ipari tanulók népes százada, soronként kart karba öltve katonás rendben vonult és ütemesen kiáltotta: Rusz kik, haza! Rusz kik, haza! A gimnazistákat a mozi előtt értem. Írházi Sándor tanárral és Csendes István diákvezérrel az élen. Énekeltek és „Szabad magyar hazát!” skandáltak. A Szabadság téren a suhancok leverték a szovjet katonahalottak márványtábláját. Magát az obeliszket, amit negyvennégyben az itteni orosz hadtestparancsnok – és nem a város népe – állíttatott az általuk tervezett rajzok alapján, egy felnöttebbekből álló csoport traktor húzta drótkötéllel akarta elmozdítani. Nem sikerült, az oszlop ma is ott magasodik a tér sarkán. Nem is egy, hanem kettő.

Felvonult az evangélikus templom elé néhány magyar katonatiszt és altiszt, egy fél szakasz tüzérral. Nyilván rendcsinálás okáért vezényelték őket ide a fórumra, ahol legnagyobb volt a mozgás. Tétlenül álldigáltak egy ideig, aztán szépen bevonultak a laktanyába ebédelni. Magam is követtem példájukat, hazamentem. Otthon a Dózsa György laktanyában szolgáló Ablonczy Lajos tüzér kiskatonát, feleségem unokaöccsét találtam, aki a Gömör megyei Szuhára volt indulóban anyjához, csak éppen fölszaladt egy félórai rokonlátogatásra.

Megtudtam, hogy bizonytalan időre szabadságot kapták őket, a ceglédi helyőrség akkor még nem avatkozott be az eseményekbe.

Este kaptam a Hazafias Népfront titkárának meghívóját másnap reggel nyolc óra. Vezetőségi tag lévén, ebben a minőségben kérte meg jelenléteimet. Népes társaság szorongott a városháza elnöki sarokszobájában. Kiss András örült, hogy eljöttünk, s átadta a szót Rónai Tibor tanácselnöknek. Rónai panaszkodott, hogy a tanács tehetetlen, nem tudja, hogy mit is kéne tennie ezekben a nyugtalan órákban, napokban. A pártbizottságtól utasítást nem kap, rendőrség eloszlott, az ipari üzemek egy része nem dolgozik, a munkások csak ülnek és cigarettáznak, félt, hogy bajok származnak a mára már vezetésre képtelen párt és tanács nélküli városban. Arról nem is beszélve, hogy az ellátást senki sem tudja biztosítani. Arra kéri a Hazafias Népfront itt megjelent képviselőit, hogy alakítsanak egy bizottságot, amelyik a tanács szerepében fenntartja a rendet és közbiztonságot, a lakosságot tejjel, hússal, kenyérral ellátja.

Szólott és elment. Megkönnyebbülten adta át elnöki székét. Nyomába sietett Kiss András népfronttitkár és Tóth József, a kommunista párt képviselője. Elbicegett a szélütött Taraba József plébános és még néhányan. Akik ott maradtunk, megválasztottuk a forradalmi bizottságot, elnökül Jákó János patikkal. A rendőrséget Rév János rendőrkapitány képviselte, aki elmondta, hogy eddig egy ávos, polgári ruhás főhadnagy felügyelete alatt működtek, annak engedelmességek, nem a megyei főkapitánynak. A honvédség egy főhadnagyot küldött a bizottságba, de az nem vált állandó taggá, egyszer-kétszer láttam csak üléseinken, hamarosan eltűnt.

Október 27-én délelőtt a bizottság népgyűlésre hívta a ceglédieket. A Szabadság téren gyűlt össze a sok nép, amely tizennégy tagúra bővítette ki a bizottságot forradalmi tanács néven. Ettől kezdve a városi vezetőség így szerepelt, amíg az oroszok szuronyok közt el nem hurcolták őket.

Felajzoltan figyeltem az eseményeket, megperzselt a forradalom forró lehelete, tudtam, hogy vissza nem térő társadalmi mozgásnak vagyok a tanúja, az egypárti államvezetést most váltja fel egy többpárti demokratikus rendszer. Valóban, Cegléden ezekben a napokban újjáalakult a Nemzeti Parasztpárt, a kisgazdapárt és a szociáldemokrata párt. Ülésztek és részt kértek a város gondjaiból.

Mindennap bejártam a városházára. Az elnöki szobában zajlottak a várost érintő tárgyalások. Jákó János elnök elszámoltatta a tejcsernokokat és a fűszerárusokat, a henteseket és a gazdákat. Azok erejüket megfeszítve látták el Ceglédet, sőt naponta tehergépkocsikon élelmet szállítottak a fővárosnak. Sorra jöttek az üzemi bizottságok vezetői tanácsért, jelentették, hogy fölverték a munkát. Az elnöki szoba mindig zsúfolott volt, és én szorgalmasan jegyezgettem.

A nép érezhetőbb változást kívánt, türelmetlenségében elszámoltatta a forradalmi tanácsot az október 30-i népgyűlésen. A városháza közgyűlési nagyterme zsúfolásig megtelt a gyorsabb változásokat követelő tömeggel. Jákó János engem kért fel, hogy mondjam el, amit tudok, mert ő fáradt az éjjel-nappali idegfeszítő munkában, nem készült föl. Mondanom sem kell, hogy én sem, hiszen nem voltam tagja a tanácsnak, nem tudhattam mindenről, jelenlétben sem avattak be a dolgokba. Így hát mondtam, ami eszembe jutott, azt, hogy a vállalatokban működnek az üzemi bizottságok, hogy nincs hiány élelemben. Ellátjuk még a szovjet laktanyát is (a városban eddig kint lakó orosz asszonyok és gyerekek beköltöztek a Szolnoki úti laktanyába). Rendszeresen szállítunk burgonyát, kenyeret, húst Pestre, tejet a tejcsernokokból. Kiáltoztak, hogy ez nem elég, mit tett még a tanács? Nincs közbiztonság!

Erre a népgyűlés közfelkiáltással megválasztotta Vörös Lászlót nemzetőrpáncsnoknak, azzal a feladattal, hogy szervezzen egy fegyveres testületet az önként jelentkezőkből és a volt rendőrökből. Másnap már volt nemzetőrség nyolcvan taggal, akik éjjel-nappal járőröztek. Még a piacot is szemmel tartották, s elkobozták az árusok portékáit, ha azok fölverték a termények árát.

Ezekben a napokban egyetlen erőszakos halál esett Cegléden. Egy fiatalasszony a ruhagyárban dolgozott, megszeretett egy munkást, ez fölkereste a férjét, elkérte a feleségét, hogy összeházasodjanak. A férj nem adta az asszonyt, a fiatalember lelőtte. Géppisztolyostól kísérték be a nemzetőri páncsnokságra.

Jákó János telefon-összeköttetésben állt a kommunista párt titkárával, meg is beszéltek egy találkozást a pártházban. Jákó magával vitt, mondván, hogy rajtam kívül más MDP-tag nincs a közelben, velem is bizonyítani akarja, hogy koalíciós alapon kíván működni (ő maga kisgazdapárti volt). A pártházban egy szuronyos kiskatona kiáltott ránk „Állj, ki vagy”-ot és

Géppisztolyos honvédtisztek a gyermekek között a Szabadság téren, Cegléd, 1956. október.

sehogyan sem akart beengedni az előtérbe. A szóváltásra Babinszki Károly párttitkár jött ki és terelt beljebb. Már ott ült Szelezky Mihály, Tóth József, Bene István és még néhány vezetőségi tag. Leültettek az asztal másik oldalára kettőnket. Jákó kijelentette, hogy a forradalmi változással a magyar életet demokratikus többpártrendszer fogja föl váltani, a város vezetősége máris koalíciós alapon működik, sajnálta, hogy a tanácsban nincsen kommunista. Babinszky biztosított bennünket, hogy ők is hívei a koalíciónak, támogatják a forradalmi tanácsot, és elismerik a már működő parasztpártot és a szervezkedő kisgazdákat, szociáldemokratákat. Virágozzék minden virág!

November ötödikén délelőtt feljött az elnöki szobába egy szovjet alezredes a segédtisztjével és tolmácsával. Jákó János leültette őket szemben az íróasztalával. Az oroszok azonban féloldalt fordultak, hogy lássák a bejárati ajtót. Szó esett a kifogástalan élelmiszer-ellátásról, melyet a lakonyában lévő szovjet katonák és családtagjaik élveztek, valamint a tisztik otthonokban hagyott bútorok biztonságáról. Én szemben ültem velük, háttal a nyitott ajtó felé. Egyszer csak fölállt az alezredes, hogy a továbbiakra nincs fölhatalmazása, a tárgyalást majd egy magasabb parancsnok folytatja. Az egész bizottmány jöjjön velem, aki nem tag, maradjon itt. Én nem voltam tanácsos, de valami izgalmas dolog ígérkezett, csatlakoztam Jákóékhoz. Ahogy megfordulok, szuronyt szegezve reánk, álltak sorfalat párosával az orosz katonák. Szuronyok közt mentünk le a főbejárati ajtónál várakozó páncélautóba. Mély volt, mint egy folyami uszály, oldalt vaspadok húzódtak, a páncélkocsi négy sarkán puskájukat reánk irányítva orosz harcosok álltak.

A Rákóczi úti Rigó-ház második emeletére hajtottak föl bennünket. Elszedték tőlünk a bicskákat. A szoba üres volt, a padlón szalma, az ajtóban puskás őr. Eddig egy orosz tiszt család lakott itt, át is alakították az angol vécét otthoni komfortra; a porcelánülőkét deszkakerettel vették körül, lépcsőn kellett feljárni a falusi módra kifűrészelt lyukra. Még az éjjel a rendőrségi épületbe szállítottak bennünket. Ott már számos befogott magyart

Írházi Sándor tanárral és Csendes István tanárral az élen gimnazisták vonulnak a Rákóczi úton. Cegléd, 1956. október.

találtunk. Vidékieket is. Priccsen háltunk és Írházi Sándorral laponként megettük a jegyzeteimet. Hajnalra már semmi sem maradt belőle.

A parancsnok egy főhadnagy volt, pattogó, hangos ember. Úgy látszott, hogy gyűlöl minket. Harmadnap éjjel magyar katonák jöttek értünk. A főhadnagy a kapitányság ajtajában állt, ahogy elhaladtunk előtte, megsimogatta a kabátunkat és sírt, ömlött a könnye. Ukrán volt.

A hold világánál a templom mögött, immáron magyar szuronyokat szögezve ránk, kísérték a járásbírószágra bennünket. Már akkor ott nagyon sokan heverték a közös zárkában, leginkább az üzemek tanácsstagjai és az üzemre vigyázó biztonsági emberek. Egy este a fegyőr – idősebb, szelíd arcú őrmester – a tömegből kihívott és föl vitt az emeletre egy magányos üres zárkába, mondván, hogy engem ismer, tudja, hogy háborús tartalékos tisztt vagyok, egyszer együtt volt velem. Az éjjel kiürítik a fogházat, elvisznek mindenkit Szolnokra, tizenkét óra rendelték a ponyvás teherkocsikat. Az emeleten rajtam kívül nincs senki, itt nem keresnek.

Magamra maradtam. Elfogott az egyedüllét szomorúsága. Eddig még több-kevesebb ember volt körülöttem, nem éreztem bánatot közöttük. Nem bírtam aludni. Egy éjszaka belöktek hozzám valakit. Mondja, hogy ő nem csinált semmit. Valóban, Törőcsik Miklós csak azért került ide, mert részt vett egy felkelő menetben és énekelt. Másnap kiengedték.

Engem a szombati napon lekísért a fegyőr. Ott várt egy szovjet alezredes és egy másik zárkából Írházi Sándor. Az alezredes kijelentette, hogy szabadok vagyunk, és kezét rázott velünk. Néhány hét elteltével megkezdődtek a házkutatások és letartóztatások. A ceglédi forradalmi tanács minden tagját bíróság elé állították és elítélték. Kit börtönre, kit a kistarcsai internálótáborba.

Hídvégi Lajos